

27 SEPTEMBER
2017

Syarahan
CenPRIS - Dato' Jenaton

ORANG BRUNEI DI PULAU
PINANG 1820an : KELUARGA
PENGGERAN SHAHABUDDIN

Syarahan oleh

Encik Rizol Md Ariff

Mengenai

Syarahen Cenpris – Dato’ Jenaton

CenPRIS Dato’ Jenaton Lectures

Siri Syarahen Cenpris-Dato’ Jenaton bertujuan berkongsi dan merakamkan cerita-cerita mengenai kehidupan dan pemikiran masyarakat Melayu-Islam di Pulau Pinang. Ia menjemput individu sebagai sumber sejarah dan penceramah dari pelbagai latarbelakang dan bidang untuk bercerita, mentafsir, dan menggalakan sejarah dan warisan Melayu serta pertembungan Melayu-Islam dengan budaya-budaya dan etnisiti dalam dan luar rantau kepulauan Melayu.

Syarahen Cenpris – Dato’ Jenaton

Dianjurkan oleh Pusat Penyelidikan Dasar dan Kajian Antarabangsa [**CenPRIS**], Universiti Sains Malaysia, dengan kerjasama Keluarga Dato’ Jenaton [**K-Jenaton**], Persatuan Sejarah dan Warisan Melayu Pulau Pinang [**PEWARISAN**] dan Unit Sejarah Lisan, Pusat Pengajian Ilmu Kemanusiaan, Universiti Sains Malaysia.

BIODATA

Encik Rizol Ariff berpendidikan Sekolah Kebangsaan Seri permai (Bayan Lepas English School) antara 1969 ke 1974. Melanjutkan pelajaran di Penang Free School (1975-1979), seterusnya di Universiti Sains Malaysia dengan kelulusan Ijazah Sarjana Sains (2004) dan Ijazah Sarjana Muda Sains Gunaan (1986). Beliau kini menjawat jawatan Pegawai Penyelidik di Pusat Pengajian Teknologi Industri, USM. Beliau aktif dalam kegiatan sosial, seperti menganggotai Lembaga Koperasi Pegawai Kerajaan Negeri Pulau Pinang (2001-2004, 2012-2015; Dan Koperasi USM (2004 – 2007). Beliau juga aktif sebagai Ahli Jawatankuasa Persatuan Ibu Bapa Guru, antaranya Sk Genting, SMKA Al Mashoor (L) Pulau Pinang. SMK Pondok Upeh, dan AJK Persatuan Bekas Pelajar Islam PFS (Old Frees Muslim Association – OFMA). Beliau pernah menjadi guru. Beliau berkahwin dengan Puan Suzana Omar Al Jamalullail dan mempunyai 3 orang cahaya mata lelaki.

Aturcara Majlis

27 SEPTEMBER 2017

Bilik Mesyuarat
Pusat Penyelidikan Dasar dan Kajian Antarabangsa
(CenPRIS)
Universiti Sains Malaysia
Pulau Pinang

.....

3.00petang : Ketibaan Para Jemputan dan Pendaftaran

3.30petang : Kata-kata aluan Pengarah CenPRIS
Prof. Madya Dr. Azeem Fazwan Ahmad Farouk

3.35petang : Pengenalan kepada penceramah
Prof. Dato' Dr. Ahmad Murad Merican
Konvenor Syarahan CenPRIS-Dato' Jenaton

3.50petang : Syarahan : Encik Rizol Md Ariff
(Keturunan Ke-6 Pengeran Shahabuddin dari Brunei)
(Pegawai Penyelidik di Universiti Sains Malaysia)

4.30petang : Sesi Interaksi

5.00petang : Majlis Bersurai

Orang Brunei di Pulau Pinang 1820an :

Keluarga Pangeran Shahabuddin

oleh

Encik Rizol Md Ariff

Pegawai Penyelidik di Universiti Sains Malaysia dan keturunan Pengeran Shahabuddin

Pengenalan

Satu masa dahulu Brunei sebuah negara yang merangkumi seluruh Sarawak dan sebahagian Sabah. [Rujuk rajah 1]. Ia sebuah negara yang luas. Krisis dalaman dan kedatangan Inggeris merupakan faktor utama yang menyebabkan keluasan wilayahnya menjadi kecil seperti sekarang [Rujuk rajah 2].

Rajah 1: Negara Brunei sebelum diserahkan kepada Inggeris

Rajah 2: Negara Brunei sekarang

Sumber : www.google.com

“Sepakat membawa berkat, tidak sepakat membawa mudarat”

Keadaan inilah yang menimpa keluarga diRaja Brunei. Akibat tidak sepakat sesama keluarga maka kemudharatan yang diterima. Pertelingkahan sesama kaum kerabat menyebabkan berlakunya penghijrahan terpaksa kaum kerabat ke negeri lain. Pulau Pinang merupakan salah satu tempat di mana kaum kerabat mendarat.

Kedatangan masyarakat Brunei ke Pulau Pinang dapat dibahagikan kepada dua fasa. Namun begitu tidak dinafikan kemungkinan terdapat pergerakan (mobility) rakyat biasa sebelum itu antara Brunei dan Pulau Pinang. Saya pernah terbaca satu kertas kerja tulisan Datin Mahani Musa betajuk “Pulau Pinang sebelum 1786” yang dibentangkan dalam Kolokium Kebangsaan Melayu Pulau Pinang yang mengatakan bahawa Hj Salleh @ Hj Brunei pernah berjumpa Francis Light pada tahun 1786.

Disamping itu kehadiran orang-orang Brunei dalam membantu Sultan Kedah menentang Francis Light pada tahun 1791 seperti yang dicatat oleh Encik Dahlan Fazil pada 29/3/2017 dalam Siri Syarahan Cenpris-Dato’ Janaton.

Fasa pertama, penghijrahan Melayu Brunei berlaku pada tahun 1820an yang dipimpin oleh Pengiran Shahabuddin. Tahun ini merupakan anggaran yang dibuat oleh emak saudara saya (Mak Caq) yang bernama Puan Kamariah Haroun (Generasi ke 5). [Nota: Tahun yang dikemukakan tertakluk pada perubahan dan perbahasan].

Fasa kedua penghijrahan berlaku sekitar tahun 1850an yang dipimpin oleh Pengiran Hj Salleh. Menurut cerita yang disampaikan oleh cucunya Hj Idris (lebih dikenali sebagai Pak Leh (arwah) yang tinggal di Sungai Nibong, Tok Wannya merupakan Pengiran Hj Salleh yang mengarang Syair Rakis dan beliau tidak mangkat di Sarawak. Beliau membawa diri bersama kaum kerabatnya ke Pulau Pinang. Makamnya masih berada di tanah perkuburan Islam di Bayan Lepas, dikenali sebagai Makam Tok Brunei.

Adakah Pengiran Hj Salleh dan Hj Salleh yang diceritakan oleh Datin Mahani itu orang yang sama, tidaklah saya pasti. Carian saya dalam internet mendapati bahawa Pengiran Hj Salleh hidup di antara akhir kurun ke 18 hingga kurun ke 19 Masehi.

“Kekuatan manusia kerana kasih sayang, kemusnahan manusia kerana kebencian”

Dalam konteks kelestarian, kelestarian tamadun manusia kerana kasih sayang. Kemusnahan tamadun manusia kerana kebencian. Sifat kasih sayang merupakan kekuatan paling mustajab dalam mempertahankan sesuatu tamadun. Keadaan inilah yang menimpa Brunei pada satu ketika dulu. Kalau kita lalai dan alpa keadaan seumpama itu tidak mustahil akan menimpa negara kita. Jadilah peristiwa ini sebagai teladan dan sempadan agar kita tidak benci sesama manusia. Negara yang besar boleh menjadi kecil kerana kebencian dan permusuhan sesama manusia apatah lagi sesama keluarga diraja yang menjadi payung negara.

Sejarah perlu diteroka agar kesilapan lampau tidak diulang oleh generasi muda.

Dari Brunei ke Pulau Mutiara
Singgah sebentar ke Pulau Jawa
Sejarah lampau perlu diteroka
Untuk dimanfaatkan generasi muda

Sejarah perlu diteroka agar khazanah yang mengiringinya tidak terkubur oleh peredaran masa. Pelbagai cabaran perlu ditempuhi dalam usaha pengkisahan kedatangan Melayu Brunei. Cabaran pertama ialah kekurangan sumber rujukan berwibawa untuk dijadikan rujukan. Banyak cerita-cerita yang dipaparkan disini adalah berdasarkan cerita-cerita lisan yang disampaikan oleh generasi tua kepada generasi muda. Tambahan pula tidak ada bukti tampak (tangible evident) untuk menyokong sesuatu kenyataan yang berhubung dengan Tok Hj Shahbuddin Brunei (THS Brunei).

Seperti alat kebesaran yang dikatakan dibawa bersama THS Brunei. Dalam kes Pengiran Hj Salleh bukti tampak ujud dengan makamnya yang terdapat dalam kawasan Tanah Perkuburan Islam di Bayan Lepas. Saya pernah berjumpa seseorang yang kebetulan mempunyai hubungan dengan Brunei. Saya minta pengkisahan keluarga Brunei yang berhijrah ke sini untuk saya membuat perbandingan dengan cerita yang ada pada saya. Jawapan yang saya terima adalah menghampakan apabila dia menjawab ibubapanya tidak membenarkannya menceritakan peristiwa itu.

Yang sudah tu sudahlah. Kita jangan bermegah-megah dengan dunia kerana ia bersifat sementara. Pada saya kisah penghijrahan keluarga di Raja Brunei atau golongan istana Brunei perlu dikeutarakan kerana ia mempunyai nilai sejarah yang sangat berguna kepada generasi akan datang. Banyak pelajaran yang boleh diperolehi daripada peristiwa ini.

Kisah Brunei jangan dilupa
Banyak teladan boleh dipelajari
Persengketaan itu sia-sia belaka
Hingga boleh tergadai negeri.

Pengiran Hj Shahbuddin (Tok Hj Shahbuddin Brunei)

Pengiran Shahabuddin atau Tok Hj Shahbuddin Brunei (THS Brunei) seperti yang dikenali di kalangan keturunannya merupakan seorang putera raja yang membawa diri ke Pulau Pinang bersama-sama dengan 2 orang putera, 7 adik perempuan dan beberapa orang puteri akibat pertelingkahan keluarga. Sebelum tiba di Pulau Pinang, mereka telah singgah ke Pulau Jawa (Seperti yang diceritakan Mak Chaq kepada saya secara lisan).

Banyak cerita-cerita berkenaan Tok Hj Shahbuddin Brunei diperolehi dari nota-nota Mak Chaq. Semasa saya berada di sekolah menengah kisah Tok Hj Shahbuddin dicerita pertama kalinya kepada saya oleh Nenek saudara (Tok Cik) yang bernama Embun (Generasi ke 4).

Kisah-kisah embun di zaman Jepun difilemkan dalam filem berjudol EMBUN arahan Erma Fatimah. Kali pertama saya mendengar cerita dari Tok Cik Embun, minat saya untuk menggali lebih dalam mengenai kisah perjalanan hidup THS Brunei timbul. Usaha saya menemui kebuntuan. Kerana tidak banyak bahan rujukan atau dokumen sokongan yang dapat saya rujuk.

Puan Kamariah Haroon (Generasi ke 5) bertudung hijau dan isteri Suzana Omar
Al Jamalullail bertudung hitam.

Sebelum saya meneruskan dengan kisah THS Brunei, elok kiranya saya menceritakan serba ringkas tentang Puan Kamariah Haroon (Rajah 3). Puan Kamariah (Generasi ke 5) atau Mak Caq merupakan guru sejarah yang bersara sebagai pengetua. Beliau merupakan anak kepada Puan Embun (Generasi ke 4). Pada tahun 2010 beliau telah mula membuat catatan dalam Facebook mengenai THS Brunei dan keturunannya yang ada di Pulau Pinang dan luar Pulau Pinang. Beliau telah menjelajah dari selatan ke utara dan utara ke selatan untuk memperolehi sendiri maklumat keturunan THS Brunei.

Setiap maklumat yang diperolehi akan dicatatkan dalam Facebook untuk ditatapkan oleh ahli keluarga THS Brunei di samping untuk mendapat maklumbalas dari keluarga yang terlibat.

Sebahagian besar catatan Puan Kamariah saya jadikan rujukan.

Kamariah Haroon to Zainun Naila Hashim

• September 15, 2010 •

asmlkm naila, saya kamariah haroon atau kak pah yg created group fb descendants of hj shahbuddin. tujuan kak pah menjejaki ahli keluarga keturunan hj shahbuddin (tok brunei) ialah menghubungkan semula silaturrahim keturunan hj shahbuddin n supaya generasi muda keturunan tok brunei tahu asal usul mereka.

Top of Form

6 Comments

Kembali semula kepada kisah THS Brunei. Apabila tiba di Pulau Pinang THS Brunei sekeluarga telah menetap di Macallum Street. Selepas itu beliau berhijrah ke Bayan Lepas. Manakala keturunan beliau ada yang ke Kg Dodoi, Kg Makam, Sg Pinang. Kini keturunan beliau berselerak di seluruh Pulau Pinang dan Seberang Perai sehingga ke Kedah dan Selangor. Berbeza dengan keturunan Pengiran Hj Salleh. Keturunan Pengiran Hj Salleh banyak berpusat di Bayan Lepas.

Sebenarnya terdapat tiga keluarga berpengaruh di Bayan Lepas, iaitu:

- Keluarga Tok Haji Muhammad
(Syed Muhammad Shafei Jamalullail)
- Keluarga Tok Brunei
- Keluarga Hassan Kwantung

Penduduk asal Bayan Lepas terikat dengan salah satu keluarga di atas atau gabungan dua atau tiga keluarga tersebut.

Nama-nama sebenar putera THS Brunei tidak diketahui. Yang sulung dikenali sebagai Wak Bapa dan adiknya dikenali sebagai Pakchik. Wak Bapa berkahwin dengan seorang janda dan mempunyai seorang anak tiri yang dikenali sebagai Shaukat (Kg Makam). Sepanjang pengetahuan keluarga Wak Bapa tidak mempunyai anak kandung. Dikatakan juga pada Hj Shaukat (arwah) terdapat beberapa dokumen yang mempunyai kaitan dengan Brunei.

Selain daripada anak-anak dan adik-adik perempuan yang dibawa bersama dari Brunei, THS Brunei juga berkahwin dengan anak mami tanjung (nama tidak diketahui) dan dikurniakan dua orang anak, seorang lelaki dan seorang perempuan.

Pakchik anak THS Brunei yang merupakan adik kandung kepada Wak Bapa berkahwin dengan wanita Cina Bugis bernama Siti Hajar (Tok Ajaq). Pakchik merupakan tukang emas. Mereka dikurniakan 9 anak iaitu 5 perempuan dan 4 lelaki. Aziz, **Che Mah**, Osman, Kassim, Hawa, Aishah, **Som**, Arbaiyah, Ismail. Keturunan Che Mah masih berhubung dengan keturunan Som sehingga ke hari ini.

Che Mah berkahwin dengan Che Mat seorang tukang emas dari Semarang, Jawa. Menurut cerita lisan yang saya perolehi, Che Mat merupakan keturunan Raden Mas Karto dari keraton Solo. Saya masih dalam usaha untuk mencari fakta-fakta mengenai Raden Mas Karto.

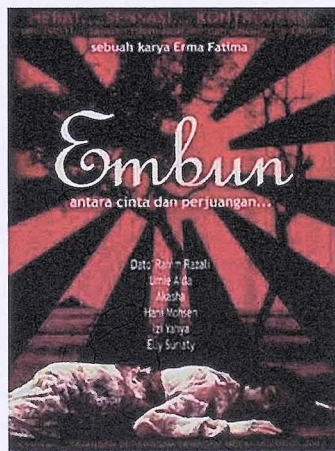
Pasangan Che Mah (Generasi ke 3) dengan Che Mat dikurniakan 3 orang anak di mana dua daripadanya lelaki dan seorang perempuan. Anak sulung bernama Ibrahim (Wak Yin) , Ariffin dan Nor (Tok Non) yang merupakan Generasi ke 4 dari THS Brunei.

Ibrahim berkahwin dengan Bedah dan dikurniakan 2 orang anak; iaitu Zauyah (Emak) dan Ismail. Ariffin juga mempunyai anak. Nor (Tok Non) berkahwin dengan Ariffin cucu kepada Hj Mohd Amin putera kepada Yam Tuan Pagaruyung, Minangkabau. [Nota: Kebetulan Ariffin yang dikahwini oleh Nor mempunyai nama sama dengan abangnya.] Pasangan Nor dan Ariffin dikurniakan 5 orang anak. Di antaranya ialah Md Ariff (Generasi ke 5) bapa saya.

Zauyah (Generasi ke 5) berkahwin dengan Md Ariff (Generasi ke 5) dikurniakan 6 orang anak. Dimana Rizol yang sulung. Setakat ini saya hanya menjurus kepada mereka yang berkaitan dengan saya. Daripada Som lahir Puan Embun dan seterusnya Puan Kamariah dan adik-adik. Anak-anak Puan Embun telah membentuk pakatan keluarga yang dikenali sebagai Anak Cucu Tok Haroon (ACTH).

ACTH sangat aktif. Raya Gangnam Stail yang muncul di youtube satu ketika dahulu merupakan hasil kreatif ACTH. Dari segi sastera ACTH melahirkan tokoh seperti Dr Rahmat Harun (Generasi ke 5) yang menukilkan novel-novel seperti Terang Bulan dan Di Ar Ti. Rohiman Harun (Generasi ke 5) merupakan bekas setiausaha akhbar kepada Ketua Menteri Pulau Pinang dan penulis skrip filem Embun. Manakala Nazura Rahime (Generasi ke 6) seorang produser yang menghasilkan program-program tv seperti Destinasi Cinta dan Helo Bro. Selain daripada Puan Embun ada lagi adik beradiknya yang lain. Saya tidak sebut dalam penulisan ini.

Setakat ini saya hanya menumpukan kepada keluarga Che Mah dan Som. Hubungan dua keturunan sangat rapat. Sebab itulah saya hanya mampu bercerita kisah mereka. Manakala kisah daripada keturunan yang lain sedang diusahakan.

Poster filem Embun

Diceritakan juga, salah seorang puteri THS Brunei ialah ibu kepada Tok Besah. Tok Besah dikatakan ibu kepada Tan Sri Zaman Khan bekas ketua polis Pulau Pinang dan bekas ketua pengarah penjara. Sejauh mana kebenarannya, Allahualam. (Nota: Saya masih mencari fakta yang boleh menyokong kenyataan lisan ini).

Dari buku *Being Abdullah Ahmad Badawi* karangan Wong Sulong, juga disebut kaitan Brunei dengan Tun Abdullah. Ibu kepada Dato' Kailan dikatakan keturunan Brunei. Terdapat satu peristiwa menarik yang diceritakan kepada saya bagaimana British mengambil tanah Melayu sewenang-wenangnya dengan tipu muslihat. Cerita berlaku di Kampung Dodoi di mana Bapa kepada Puan Embun membeli sebidang tanah (Tahun tidak dinyatakan). Kemudian pada tahun 1950 apabila keluarga Puan Embun hendak menyemak pemilik berdaftar didapati nama telah bertukar kepada orang Inggeris yang bernama Brown. Terkejut dan marahlah mereka. Tapi apakah daya kuasa di tangan penjajah.

Senarai Sultan Brunei

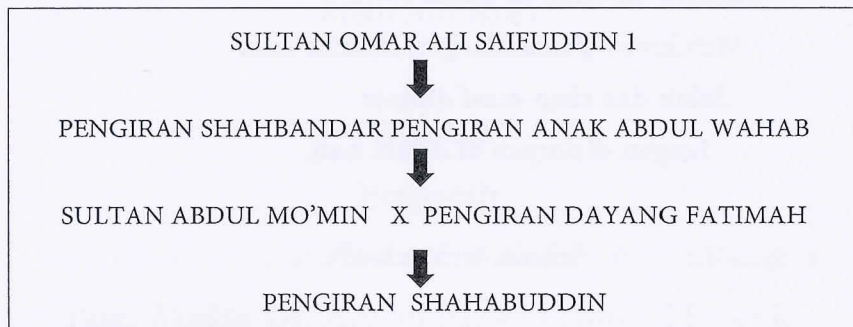
Kebawah Duli Yang Maha Mulia Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam^[1] merupakan [pemerintah mutlak](#) negara [Brunei](#). Susur-galur diraja boleh disusur sehingga [abad ke-15](#). Daftar 31 Sultan Brunei dan tempoh pemerintahan mereka adalah:^[2]

[Sultan Muamad](#) (1363-1402)
[Sultan Abdul Majid Hasan](#) (1402-1408)
[Sultan Ahmad](#) (1408-1425)
[Sultan Sharif Ali](#) (1425-1432)
[Sultan Sulaiman](#) (1432-1485)
[Sultan Bolkiah](#) (1485-1524)
[Sultan Abdul Kahar](#) (1524-1530)
[Sultan Saiful Rizal](#) (1533-1581)
[Sultan Shah Brunei](#) (1581-1582)
[Sultan Muhammad Hasan](#) (1582-1598)
[Sultan Abdul Jalilul Akbar](#) (1598-1659)
[Sultan Abdul Jalilul Jabbar](#) (1659-1660)
[Sultan Haji Muhammad Ali I](#) (1660-1661)
[Sultan Abdul Hakkul Mubin](#) (1661-1673)
[Sultan Muhyiddin](#) (1673-1690)
[Sultan Nasruddin](#) (1690-1710)
[Sultan Husin Kamaluddin](#) (1710-1730)
[Sultan Muhammad Alauddin](#) (1730-1737)
[Sultan Husin Kamaluddin](#) (1737-1740)
[Sultan Omar Ali Saifuddin I](#) (1740-1795)
[Sultan Muhammad Tajuddin](#) alam I (1795-1804)
[Sultan Muhammad Jamalul Alam I](#) (1804)
[Sultan Muhammad Tajuddin](#) alam I (1804-1807)
[Sultan Muhammad Kanzul Alam I](#) (1807-1826)
[Sultan Muhammad Alam](#) (kanzul alam II) (1826-1828)
[Sultan Omar Ali Saifuddin II](#) (1828-1852)
[Sultan Abdul Momin](#) (1852-1885)
[Sultan Hashim Jalilul Alam Aqamaddin](#) (1885-1906)
[Sultan Muhammad Jamalul Alam II](#) (1906-1924)
[Sultan Muhd Tajuddin II](#) (1924-1950)
[Sultan Omar 'Ali Saifuddin III](#) (1950-1967)
[Sultan Hassanal Bolkiah](#) (1967-202*)

Sumber: https://ms.wikipedia.org/wiki/Senarai_Sultan_Brunei

Kekeliruan sering berlaku apabila seseorang merujuk senarai ini. Senarai ini merupakan senarai Sultan-sultan Brunei yang memerintah mengikut tertib pemerintahan baginda-baginda sekalian. Ianya tidak disusun mengikut tertib kekeluargaan seperti selepas bapa memerintah tampuk pemerintahan diturunkan kepada anak. Sebagai contoh Sultan Abdul Mo'min merupakan menantu kepada Sultan Omar Ali Saifuddin II. Terdapat rencana-rencana yang saya jumpa di mana pengarang merujuk Sultan Abdul Mo'min sebagai putera kepada Sultan Omar Ali Saifuddin II.

Mungkin kerana faktor ini, nama Sultan Abdul Mo'min tidak terjumpa dalam buku 'Ahlul Bait Rasullullah s.a.w dan Kesultanan Melayu' karangan (Tun) Suzana Hj Othman.

Hubungan Pengiran Shahabuddin dengan Sultan Abdul Mo'min (berdasarkan pencarian dalam internet).

Harapan

Mudah-mudahan cerita saya yang tak seberapa ini dapat membuka jalan kepada peminat-peminat sejarah untuk mengkaji dengan lebih mendalam tentang Masyarakat Brunei (terutama dari keturunan Pengiran Shahabuddin atau Tok Hj Shahbuddin Brunei) di Pulau Pinang.

Dari Brunei ke Pulau Mutiara

Singgah sebentar ke Pulau Jawa

Sayang Agama sayang bangsa

Elakkan permusuhan sesama kita.

Singgah sebentar ke Pulau Jawa

Menikmati pemandangan ciptaan Ilahi

Salah dan silap maaf dipinta

Jangan disimpan di dalam hati.

Sekian, terima kasih.

Konvenor Syarahan CenPRIS-Dato' Jenaton

Prof. Dato' Dr. Ahmad Murad Merican

Rekaletak oleh

Amirudin Othman

Suntingan oleh

Rizol Md Ariff

Penerbit

Pengarah

Pusat Penyelidikan Dasar dan Kajian Antarabangsa

Prof. Madya Dr. Azeem Fazwan Ahmad Farouk

Copyright-2017